

УДК 811.161. 2'37:2-135

В. В. Чугаєва,

Державний професійний навчальний заклад «Донецький технікум промислової автоматики», м. Слов'янськ

ПАРАДИГМА ВЕРБАЛІЗАТОРІВ СИМВОЛЬНИХ ЗНАЧЕНЬ БІБЛІОНІМА ІСУС ХРИСТОС

У статті проаналізовано особливості засобів вербалізації багатоаспектного символу Ісус Христос як загально-людської універсалії, визначено домінуючі символічні ознаки зазначеної реальності в контексті Старого й Нового Заповітів, репрезентовано метафорично-образні номінації концептуально маркованих символів святості, праведності, духовної та моральної досконалості, милосердя, спасіння й надії на вічне життя.

Ключові слова: *Біблія, Ісус Христос, сакральний символ, месіанство, вербалізатор.*

THE PARADIGM OF VERBALIZATORS OF SYMBOLIC MEANINGS OF BIBLIONYM JESUS CHRIST

The features of means of verbalization of multidimensional symbol Jesus Christ as all-human universals are analyzed in the article; the dominant symbolic features of that realia are defined in the context of the Old and New Testaments; the paradigm of verbalizers of symbolic meanings of mentioned biblionym as a segment of Ukrainian-language view of the world is defined; metaphorically imaginative nominations of conceptually marked symbols holiness, righteousness, spiritual and moral perfection, charity, love of God to people, salvation and hope of eternal life as a kind of linguistic code of gnosiological information are also represented in the article. The symbolic representations in cognitive-communicative activities are implemented by attracting certain mediators of stylistic resources of explication. The presence of this mediator makes

realization of symbolic information in associations possible through metaphorical or metonymical transfers. The image of the Son of God as biblical allegory or metaphor becomes the archetypal symbol with multiple deep sacred concepts. The biblical concept Jesus Christ is modeled with symbol-associates that form a single conceptual field, bringing this concept to a higher level of abstraction. The set of verbalizers of symbolic meanings of biblionym Jesus Christ explicates the lexical interaction of archetypal, allegorical, metaphorical, associative and stereotypical representations of Ukrainian ethnic, which religious outlook is characterized with Christ-centricity.

Key words: Bible, Jesus Christ, sacred symbol, messianism, verbalizer.

ПАРАДИГМА ВЕРБАЛИЗАТОРОВ СИМВОЛЬНЫХ ЗНАЧЕНИЙ БИБЛИОНИМА ИИСУС ХРИСТОС

В статье проанализированы особенности способов вербализации многоаспектного символа Иисус Христос как общечеловеческой универсалии, определены доминантные символичные признаки обозначенной реалии в контексте Старого и Нового Заветов, репрезентованы метафорично-образные номинации концептуально маркированных символов святости, праведности, духовного и морального совершенства, милосердия, спасения и надежды на вечную жизнь.

Ключевые слова: Библия, Иисус Христос, сакральный символ, мессианство, вербализатор.

В історії духовної культури людства мова й релігія посідають значуще місце, вони є особливими формами світосприймання. Неабиякий вплив на культурний розвиток українського етносу мали словесні формули, символи та образи текстів Біблії, які в лінгвістиці називають бібліїзмами. Бібліїзм як своєрідна універсалия є конотативною одиницею мовної картини світу, яка, на думку О. Юрченко, сформована поєднанням компонентів трьох семіотичних систем: мови, що надає форму цій одиниці; релігії, яка наповнює її «заповітним» змістом; і національної культури як засобу маркування бібліїзмів національно-зумовленим значенням [6, с.162]. Власне біблійна історія є найбагатшим джерелом формування символів, завдяки яким відбувається пізнання буття. Заслужують на увагу студіювання сакрального символу такими науковцями: А. Менем, Л. Шевченко, Р. Мнихом, З. Лановик, О. Юрченко, О. Решетняк та ін. Проблему функціонування бібліїзмів як складників фразеологічних одиниць оприлюднено в працях В. Познанської, О. Сафронової, Н. Пасік, О. Мороз, П. Мацьків та ін., проте біблійна символіка дотепер усе ще є недостатньо дослідженою в українській лінгвокультурі. Виокремлення засобів вербалізації багатоаспектного символу *Иисус Христос* посприятиме пізнанню божественної природи Сина Божого й мети Його приходу на землю. У цьому й вбачаємо актуальність пропонованої наукової студії

Метою статті є аналіз парадигми вербалізаторів символічних значень бібліїніма *Иисус Христос* як загальнолюдської універсалиї. Для досягнення мети передбачено розв'язання таких завдань: 1) окреслити домінуючі символічні риси реалії *Иисус Христос* у контексті Святого Письма; 2) проаналізувати вербалізатори символу *Иисус Христос* як сегмента українськомовної картини; 3) виокремити метафорично-образні номінації зазначеного символу за поняттєвими групами.

Культурний досвід людства моделює пріоритетні символи ціннісної орієнтації. В українській культурній традиції символ *Иисус Христос* посідає особливе місце й має неабиякий вплив на життєдіяльність етносу, її мотивацію, глибину світосприймання. Сакральні символи мають закрити семантичну структуру, це зумовлене тим, що підставою символічних значень є факти біблійної історії, морально-етичні поняття, ставлення до яких не може змінюватися.

Як зазначає З. Лановик, «Біблія асоціюється з метафоричною фазою мови, особливо єврейські тексти Старого Заповіту, ... у Новому Заповіті цю традицію продовжує Ісус Христос, називаючи себе: «Я є Хліб Життя», «Я – Виноградина, ви – галуззя» тощо» [3, с. 166]. Вочевидь, провідні духовні доктрини християнства метафорично осмислені. Метафори, як основному біблійному засобу вербалізації, притаманні різні рівні образності, зокрема й метатекстуальних парадигм біблійного мислення. Певний контекст Святого Письма завжди передбачає алегоричне, метафоричне та символічне прочитання. Метафорика Книги Книг перебуває поза часовими та просторовими межами й сягає рівня «вечності», набуваючи космологічного духовного сенсу. «Єдине, що об'єднує ці два виміри, одночасно належачи до обох, – акцентує З. Лановик, – постать Ісуса Христа (історичного та божественного), який передбачає неодмінне прийняття постулату єдності Заповітів» [3, с. 167]. Наскрізним компонентом усіх пророцтв є месіанський: кожна пророча оповідь проголошує в метафоричній, алегоричній чи символічній формі прихід, життя, страждання на хресті та смерть Месії.

Парадигма символів Старого й Нового Заповітів потребує аналізу всеохопного контексту та інтертексту всієї Біблії і, як наслідок, визначення сенсу кожного окремого образу та символу в поняттєвому полі того чи того символу. Символічна образність Писання є апокаліптичним наповненням реальних матеріальних чи абстрактних образів. Апокаліптичний світ асоціюється із сакральними поняттями Божого Царства, ідеального світу, де мають вияв усі форми людських прагнень. Особливого акрального значення номінація *Месія* (від євр. «Messiah» – помазувати) чи *Помазанець* набула в пророцтвах Даниїла, які уявляють основне змістове навантаження приходу Месії – Божого Помазанця з роду Давида – на царствування в Небесному Єрусалимі (Дан. 9:25–26). Коли ж Ісаїя пророкував прихід Спасителя, то зазначав, що Його буде названо Емануїл – «З нами Бог», чим засвідчив, що Небесний Отець не покинув Свій народ.

Отже, месіанське призначення Ісуса – це спасіння і вічне життя для праведних, що й оприятлено в Євангелії від Івана 3:16–17: «Так-бо Бог полюбив світ, що дав Сина Свого Однородженого, щоб кожен, хто вірує в Нього, не згинув, але мав вічне життя. Бо Бог не послав Свого Сина на світ, щоб Він світ засудив, але щоб через Нього світ спасся». У Біблії продемонстровано високий етичний поняттєвий статус жертвості: *Агнець* набуває символічних рис Сина Божого. Як зазначає О. Решетняк, «Старозаповітні жертвоприношення хоч і були схвалені Богом, проте вони, як прообраз єдиної всесвітньої жертви, не могли бути очищувальним відкупом за гріхи людства. Син Божий, пропонуючи на Тайній Вечері апостолам хліб і вино як власну плоть і кров, припиняє кровопролиття жертвоприношень, переймаючи на себе роль Останньої жертви, Божого Агнця. Христос-Агнець проливає власну жертвовну кров із власної волі й для всіх востаннє, і цим завершує епоху Храмових жертв, тому в біблійному дискурсі ідея спасіння набуває наскрізності» [5, с. 82].

Ідея хресної смерті Спасителя – Ісуса (з євр. «Господь є спасіння») семантично трансформована в концепцію вселенського виправдання та відкуплення людства. Лексема *Исус* є багатозначною, зокрема має ще й таке значення: «спасати или посланого спасти» [2, с. 758]. Подвійне ім'я Ісуса Христа є лаконічним символом віри християнства. Ісус з Назарета – обіцяний Богом Месія, який виконав волю Отця, зійшов на Голгофу, спокутуючи вселенські гріхи. Власною смертю, воскресінням і вознесінням на небо Він маніфестує ідею спасіння людства та надію на вічне життя, що символізує Його владу на небі й землі (Мт. 28: 18–19).

У Біблії на Сина Божого спроектовано два символічні образи-зооніми, протилежні за значенням. По-перше, *Агнець*, який символізує самопожертву, беззахисність і покору: «Його мордовано, та він упокорявся і не розтуляв своїх уст, немов ягня, що на заріз ведуть його» (Іс. 53:7). По-друге, *Лев* – символ сили, перемоги, володар душі людської, воїн проти злих сил, пророк. Образ Лева має глибоке біблійне символічне наповнення, як такий, що означає ще й царську гідність Христа: «Ось переміг лев із племені Юди, паросток Давида» (Об. 5:5).

Ісус як духовний Учитель оприявлює християнам волю Творця й спонукає їх до пізнання істини – Благої вісті про Боже Царство. Христос є символом святості, досконалості, чистоти, добровільної жертвовності, милосердя, надії на порятунок та вічне життя, перемоги добра над злом тощо. Він «вищий над небеса» (Євр. 7:26). Як «Первосвященник» (Євр. 2:17), «Священник» (Євр. 5:6), на відміну від старозаповітніх жерців, які щороку здійснювали на вівтарі Єрусалимського храму жертвоприношення за гріхи народу, Христос раз і назавжди перейняв на себе вселюдські гріхи, примиривши людину з Богом (Євр. 9:26). Самопожертву заради відновлення гармонійного світоустрою в Біблії об'єктивно номеном *Агнець Божий*, який помирає задля загальнолюдської есхатологічної перспективи саме тоді, акцентує О. Решетняк, «... коли іудеї в храмі приносять у жертву пасхального ягня як субліманта своєї людської гріховності. Власне віра в рятівну силу Христа проєктує життя індивіда за законами Творця як найвищої категорійної субстанції теоцентризму» [5, с. 84].

Отже, як біблійна алегорія чи метафора, образ Ісуса Христа набуває ознак архетипного символу з множинними глибинними сакральними поняттями. Аби максимально точно ідентифікувати їх символічне значення, реципієнти повинні бути обізнаними з фоновою інформацією, а саме: «горизонтальним» контекстом (лексичне оточення слова, умови й особливості функціонування) і «вертикальним» контекстом, репрезентованим Біблією.

За референтами номінації *Ісус Христос* постають комплекси філософських і релігійних переконань, емоційних відчуттів, морально-духовних спрямувань, завдяки яким відбувається загальне сприймання біблійного дискурсу. У контексті Писання зазначений біблійним формує парадигму символів, кожен з яких увиразнює його семантичні нюанси, властивості, якості тощо.

Біблійний концепт *Ісус Христос* моделюють лексеми, символи-асоціати, які разом формують єдиний простір, наближаючи його до вищого рівня абстракції. Сукупність виокремлених вербалізаторів розширює семантичне навантаження окресленого символу як вихідного, архетипного, загальнолюдського. В аксіологічному вимірі об'єктиваторами символу *Ісус Христос* є такі домінуючі номінації з розгалуженою синонімічною символікою:

1. Біблійні маркери священного статусу Ісуса Христа, що моделюють поняттєве поле символу святості (*Господь, Господь Ісус, Господь Ісус Христос, Господь Неба, Господь слави, Господь – наша праведність, Господь над панамі та Цар над царями, Господь суботи, Цар Юдейський, Владика Ізраїльський, Князь миру, Владика земних царів, Цар слави, Голова Церкви, Начальник і Спас, Цар Сіону, Начальник і Виконавець віри, Голова влади, Христос Божий, Христос Господній, Суддя праведний, Суддя живих і мертвих, Ангел заповіту, Архипастир* тощо): «Перша людина – з землі, земна, друга людина – із неба Господь» (1 Кор. 15:47); «Бо Дитя народилося нам, даний нам Син, і влада на раменах Його, і кликнуть ім'я Йому: Дивний Порадник, Бог сильний, Отець вічності, Князь миру» (Іс. 9:15); «...дивлячись на Ісуса, на Начальника й Виконавця віри, що замість радости, яка була перед Ним, перетерпів хреста, не звертавши уваги на сором, і сів по правіці престолу Божого» (Євр. 12:2); «І Він нам звелів, щоб народами ми проповідували та засвідчили, що то Він є призначений Богом Суддя для живих і для мертвих» (Дії 10:42); «А коли Архипастир з'явиться, то одержите ви нев'яжучого вінка слави» (1 Петр. 5:4).

Отже, образно-асоціативний потенціал окреслених одиниць для реалізації константи духовної культури та основних сакральних концептів має неабияке значення, оскільки істотною ознакою українського релігійного й національного світогляду є христоцентричність.

2. Репрезентантами семантичної площини духовної та моральної досконалості, праведності є такі вербалізатори: *Вірний і Правдивий, образ Бога, сяйво слави Божої, камінь вибраний, коштовність, правдива Виноградина, Син Людський, зоря ясна і досвітня, Первосвященник* тощо. Вочевидь, символічні імена Христа маркують божественну природу Сина Божого й мету Його приходу на землю, зокрема: «Він є образ невидимого Бога, роджений перш усякого творива» (Кол. 1:15); «Отакій-бо потрібний нам Первосвященник: святий, незлобивий, невинний, відлучений від грішників, що вищий над небеса» (Євр. 7:26); «...а Той, Хто на ньому сидів, зветься Вірний і Правдивий, і Він справедливо судить і воює... Він ім'я мав написане, якого не знає ніхто, тільки Він Сам... – Слово Божє» (Об. 19:11–13), «Отже бо, для Вас, хто вірує, Він коштовність...» (1 Петр. 2:7) тощо.

Отже, такі духовні цінності, як духовна краса, моральна чистота, досконалисть та праведність Ісуса Христа актуалізовані як показники архетипності, екзистенційності та трансцендентності.

3. Декларатори символу милосердя (*Пастир Добрий, Ангел обличчя Божого, друг, хліб життя, потіха Ізраїля, Учитель, Посередник, заступник, Вождь, Спаситель, Жива вода, Слово Божє* тощо) об'єктивують Сина Божого, який рятує людство, персоніфікують Його як силу, що об'єднує навколо Божих істин. Такі асоціативно-образні імена експлікують Його турботу про вірян, благодать, милосердя, людинолюбство, мудрість, доброту, любов: «Я Пастир Добрий, і знаю Своїх, і свої Мене знають» (Ів. 10:14); «... і Ангел обличчя Його їх спасав Любов'ю Своєю і Своїм милосердям. Він викупив їх усі дні в давнину» (Іс. 63:9); «Я хліб життя. Хто до Мене прийде, не голодуватиме він, а хто вірує в Мене, ніколи не прагнутиме» (Ів. 6:35) тощо.

За біблійними уявленнями, лексема *Слово* є наскрізною, на ній зацентровано, аби увиразнити бажання Бога спілкуватися з людиною, Слово є втіленням Його Особистості: «Споконвіку було Слово, а Слово було в Бога...» (Ів. 1:1). У Новому Заповіті Словом Бога є Його Син – Ісус Христос, який оприявлює Божу любов і милосердя.

4. Символ любові Бога до людей в аксіологічному вимірі транслують такі номени: *Син Божий, Син Улюблений, Однороджений Син Божий, Син Благословенного, Божий дар, Божя сила, Божя мудрість, Муж правіці Божої, Отрок Божий, Обранець, Наслідник* тощо. Наприклад: «Любов Бога до нас з'явилася тим, що Бог Сина Свого Однородженого послав у світ, щоб ми через Нього жили. Не в тому любов, що ми полюбили Бога, а що Він полюбив нас, і послав Свого Сина влаганням за наші гріхи» (Ів. 4:9–10); «...а в останні дні промовляв Він до нас через Сина, що Його настановив за Наслідника всього, що Ним і віки Він створив...» (Євр. 1:2); «...Коли б знала ти Божий дар, і Хто Той, Хто говорить тобі... ти б у Нього просила, і Він тобі дав би живої води» (Ів. 4:10) тощо.

Отже, зазначені біблізми абсолютизують Божого Сина – Помазанця з роду Давида – на царствування в Небесному Єрусалимі, а месіанське призначення Ісуса Христа – це спасіння та вічне життя.

5. Вербалізаторами ідеї спасіння та надії на вічне життя є такі метафорично-образні найменування Ісуса Христа: *Агнець, Агнець Божий, Дар і жертва, Викупитель, Посередник, викуп за всіх, Заступник, життя вічне, джерело проти гріха, двері, дорога, правда, життя, воскресення й життя, Світло для світу, Первенець з мертвих, Спаситель* тощо. Іван Хреститель називав Ісуса Агнцем Божим як непорочну, досконалу жертву: «І знайте, що не тлінним сріблом або золотом відкуплені ви були від марного вашого життя, що передане вам від батьків, але дорогоцінною кров'ю Христа, як непорочного й чистого Ягняти..., щоб була ваша віра й надія на Бога» (1 Петр. 1:18–21); «Один – бо є Бог, і один Посередник між Богом та людьми, – людина Христос Ісус, що дав Самого Себе на викуп за всіх...» (1 Тим. 2:6); «Я – дорога, і правда,

і життя. До Отця не приходять ніхто, якщо не через Мене» (Ів. 14:6); «...Я воскресення й життя. Хто вірує в Мене, хоч і вмере, буде жити» (Ів. 11:25).

Віра, синтезуючи різні концептуалізації в одну сакральну категорію спасіння, є маніфестантом понять сподівання, випробування, страждання, перемоги добра над злом, символом жертвності. Віра є підвалиною християнства, яка спрямовує вірян на вічне буття, надає впевненості щодо здійснення найвищих законів та обітниць Бога.

Отже, сукупність вербалізаторів символічних значень біблійного *Ісус Христос* експлікує лексичну взаємодію архетипних, алегоричних, метафоричних, асоціативних і стереотипних уявлень українського етносу. Тому вважаємо перспективним системний аналіз такої взаємодії описово-образних номінацій Ісус Христос, що сприятиме відтворенню цілісної релігійної картини світу.

Література:

1. Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту [переклад проф. Івана Огієнка]. – К.: Українське біблійне Товариство, 2002. – 1375с.
2. Библиейская энциклопедия: [репринтное издание]. – М.: ТЕРРА, 1990. – 902с.
3. Лановик З.Б. Біблійна герменевтика: становлення, методологія (символіко-алегоричний аспект літературознавчого дискурсу): дис. ... доктора філол. наук: 10.01.06 / Лановик Зоряна Богданівна. – Тернопіль, 2006. – 409 с.
4. Мацьків П.В. Концептосфера Бог в українській мовній картині світу: біблійний, фольклорний, словниково-діахронний дискурс: дис. ... доктора філол. наук: 10.02. 01 / Мацьків Петро Васильович. – К., 2008. – 368с.
5. Решетняк О.О. Парадигма біблійних символів з онімним компонентом в українській лінгвокультурі: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Решетняк Олена Олександрівна. – Дніпропетровськ, 2015. – 258с.
6. Юрченко Е.Н. Библиейский символизм в культурно-национальных картинах мира: опыт сравнительного анализа: дисс. ... канд. философ. наук: 09.00.04 / Юрченко Елена Николаевна. – Х., 2007. – 230с.